

Utkast till lagrådsremiss ”Utlandsspioneri” (Ju2021/01481)

TU – Medier i Sverige (Tidningsutgivarna) har getts tillfälle att yttra sig över rubricerat utkast till lagrådsremiss och får anföra följande.

Sammanfattning

- TU noterar att förslagen i lagrådsremissen i allt väsentligt är desamma som redan avvisats (SOU 2017:70)
- TU avstyrker förslagen om nya eller utvidgade bestämmelser i brottsbalken.
- TU avstyrker förslagen om nya tryck- och yttrandefrihetsbrott
- TU avstyrker förslagen om att meddelar- och anskaffarfrihet inte ska gälla.
- TU anser att undantaget för ”försvarlighet” är otillräckligt och alltför oprecist och riskerar att leda till ”själv censur”.

Allmänt om förslagen i ”utkastet”

TU noterar att förslagen i utkastet till lagrådsremissen i allt väsentligt överensstämmer med förslagen i den tidigare utredningen (SOU 2017:70) ”Förstärkt skydd för uppgifter av uppgifter för ett internationellt samarbetet för fred och säkerhet som Sverige deltar i”.

TU avstyrkte de förslagen.

Utredningsförslaget mötte också en omfattande kritik och det är mot den bakgrunden desto mer förvånande att regeringen nu återkommer med i stora delar samma förslag.

Utvidgad brottsbalk?

TU konstaterar att utkastet till lagrådsremiss innefattar en betydande utvidgning av det kriminaliserade området i brottsbalken (BrB):

dels en utvidgning av brottet ”spioneri”(BrB 19 kap 5 §),

dels införs ett nytt brott – ”utlandsspioneri”/”grovt utlandsspioneri” (BrB 19 kap 6 a och 6 b §§)

dels utvidgas straffbestämmelserna om ”obehörig” och ”grovt obehörig befattning med hemlig uppgift” (19 kap. 7-8 §§ BrB) till att inte bara omfatta uppsåtliga förfaranden utan även där det sker av grov oaktsamhet.

Och vad gäller ”spioneribestämmelsen” och det nya brottet ”utlandsspioneri” innebär utvidgningen inte bara att gå ”*en främmande makt*” tillhanda utan även en ”*liknande sammanslutning*”.

Samma otydliga hänvisningar till ”liknande sammanslutningar” finns i de föreslagna straffbestämmelserna om obehörig och grovt obehörig befattning med hemlig uppgift.

TU kan förstå motiven bakom den tilltänkta lagstiftningsförändringen, men uttrycket ”liknande sammanslutning” är från rättssäkerhetssynpunkt alltför oprecist.

Möjligheterna för journalister eller andra rapportörer att inifrån (”inbäddade”) – såväl berättande som kritiskt – rapportera från en organisation/”sammanslutning” i ett oroligt område riskerar här att kraftigt begränsas.

Det finns även en betydande risk för att förslagen får en starkt återhållande effekt för den allmänna yttrandefriheten och medborgarnas benägenhet att våga påtala oegentligheter.

TU avstyrker därför de allmänna förslagen.

Utvidgad brottskatalog i TF & YGL?

Om TU är allmänt kritisk till förslagen om en utvidgad kriminalisering i brottsbalken, så gäller det med än större emfas förslagen om att införa/utvidga det kriminaliserade området som tryck- och yttrandefrihetsbrott. TU noterar därtill att detta även gäller försök, förberedelse och stämpling till "utlandsspioneri".

TU finner dessa förslag direkt oacceptabla.

Det av mediegrundlagarna (TF och YGL) skyddade området kräver, av dem som vill verka under dem, ansvarstagande medier med tydliga och synliga utgivare. Det är en garanti och en säkerhet för omdömesgilla publiceringar. De utgivare som verkar under TF och YGL publicerar därtill under det – från staten oberoende – medieetiska systemet.

Flera av remissinstanserna över den tidigare utredningen, inklusive TU, framhöll att det finns det en betydande risk för att en kriminalisering av de aktuella brotten som tryck- och yttrandefrihetsbrott i TF skulle riskera att försvåra, eller rent av omöjliggöra, för massmedierna att rapportera om internationella samarbeten, till exempel direkt krigsrapportering, som Sverige deltar i.

Den kritiken kvarstår.

Föreställningen (s 56 ff), uttryckt som att det utan en kriminalisering straffritt skulle *"öppna fältet för att använda grundlagsskyddade medier till att röja hemliga uppgifter om exempelvis internationella fredsinsatser"*, vittnar om en något naiv och verklighetsfrämmande tanke om att den som verkligen vill gå "främmande makt" tillhanda, i ordnade och formella former skulle skaffa sig ett utgivningsbevis för att sedan kunna härja fritt. Verkligheten är en annan och det praktiska behovet av en kriminalisering på det tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området saknas.

Enligt TU:s mening finns i dag inga som helst bevis eller indikationer för att påvisa att systemet med "frivilliga" utgivningsbevis av någon skulle ha missbrukats för att gå "främmande makt" till handa. Som argument för att inskränka mediegrundlagarna krävs det betydligt mer än så.

Att kriminalisera nya gärningar som tryck- och yttrandefrihetsbrott är därtill ytterst ovanligt.

TU avstyrker därför bestämt förslagen om en utvidgad brottskatalog.

Avskaffad meddelar- och anskaffarfrihet?

TU noterar vidare att lagrådsremissen även innehåller ett förslag om att anskaffarfriheten och meddelarfriheten ska begränsas i fråga om brotten utlandsspioneri och grovt utlandsspioneri.

Behovet av en ”säkerhetsventil”, d v s att under meddelarfrihet (strafffrihet) och källskydd till medier och journalister kunna rapportera om oegentligheter och missförhållanden torde knappast vara större än här.

TU avstyrker därför även detta förslag.

Men försvarlighetsrekvisitet?

Lagrådsremissen innehåller ett undantag från ansvar om att det inte ska dömas till ansvar om gärningen med hänsyn till syfte och övriga omständigheter skulle kunna anses vara ”försvarlig”.

Detta kan ses som en positiv förändring. Men den är otydlig och osäker.

Med vilken säkerhet kan en utgivare publicera ”inbäddade” reportage från ett krigsområde med ett svenskt engagemang och hävda att det var ”försvarligt”?

Med vilken tillit kan den enskilde medborgaren – anonymt - vända sig till medierna eller en enskild journalist för att påtala ett missförhållande - utan att riskera att uppgiftslämnandet inte anses ”försvarligt”.

Skyddet för publiceringar och källor måste vara robust – annars riskerar det att framkalla ett betydande mått av ”själv censur”. Och att i praktiken det som borde komma till allmänhetens kännedom riskerar att inte komma till allmänhetens kännedom.

Det tilltänkta ”försvarlighetsrekvisitet” är därför otillräckligt och kan inte motivera förslagen om nya tryck- och yttrandefrihetsbrott och begränsningar av meddelar- och anskaffarfriheten.

Stockholm 2021-06-07

TU – Medier i Sverige

Thomas Mattson
Tf VD

Per Hultengård
Jurist